

Az 1950-es egyezmény*

1950. június 7-én és 9-én éjszaka 320 férfi szerzetest és kb. 600—700 szerzetesnőt telepítettek ki szerzetesházaikból. Június 18-án éjjel ismét kb. 2000 szerzetest és szerzetesnőt internáltak. Az érintett rendek vezetői a püspöki kar közbelépését kérték. Grósz József kalocsai érsek 1950. június 20-án levélben fordult a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, hogy a szerzetesek ügyében segítséget kapjon.

Rákosi, aki ekkor a minisztertanács elnökbelyettese, felhasználta a belyzetet arra, hogy a katolikus egyházzal ügyvezetett megegyezést kössön (mint előzőleg már a református és a luteránus egyházakkal). Kívánsága az volt, hogy a magyar katolikus püspöki kar rendezze kapcsolatait a „népi demokráciával”, ismerje el annak törvényes rendjét, a végbement változásokat, és fogadtassa el azokat biveivel. Ennek ellenében az állam biztosítja a vallásszabadságot, az egyház működési szabadságát és 18 évre a kongruát. Rákosi szerint a szerzetesek ügye mellékkérdés.

Az egyház számára azonban mindez lényegében a templomokba való beszorítást jelentette. A szerzetesrendek feloszlatása, papok és apácák százainak letartóztatása pedig az egyház tudatos felmorzsolását szolgálta. „Mert függetlenül a tényektől — írja Gergely Jenő — a világegyházhoz tartozó egyházakat a szocialista országokban az imperializmus 5. hadoszlopának tekintették.” Rákosi előre eltervelt koncepció szerint kívánt leszámolni a „klerikális reakcióval” (pócspetri ügy, Mindszenty pere).

A tárgyalásokon a püspökök mindvégig iparkodtak a szerzetesrendeket megtartani, vagy legalábbis azt elérni, hogy a szerzetesek papi funkcióban működhessenek, a szerzetesnők pedig együtt élő közösségekben maradjassanak meg. A batalom, Rákosi azonban bajlíthatatlan maradt. A következő dokumentumok a tárgyalások egyes fázisaiból valók. Egyaránt mutatják az egyházi képviselők szívós küzdelmét és számos megaláztatását — valamint Rákosi fenyegetésekkel átszőtt tárgyalási stílusát.

A tárgyalások 1950. június 28-án kezdődtek, és több forduló után 1950. augusztus 29-én értek véget.

Jelen voltak:

Rákosi Mátyás, a minisztertanács elnökbelyettese
Darvas József vallás- és közoktatásügyi miniszter
Bognár József belkereskedelmi miniszter
Veres József belügyminisztériumi kiküldött

Grósz József kalocsai érsek
Dr. Czaplák Gyula egri érsek
Dr. Hamvas József csanádi püspök
Sík Sándor piarista szerzetes
Schrotti Pál ferences szerzetes
Dr. Sárközy Pál bencés apát

*A dokumentumokat Gergely Jenő: Az 1950-es egyezmény című készülő könyve alapján, az ő jegyzeteivel tesszük közzé. A szövegben az eredeti írásmódot követjük.

I.

Grósz: (Felolvassa, majd írásban átadja a püspöki kar által előterjesztett tárgyalási pontokat.)

Darvas: (...) Meg kell állapítani, hogy az előterjesztések első fele túlságosan általánosságban mozog, nem eléggé konkrét, és inkább negatívumban fejeződik ki. Nincs benne eléggé pozitíven kifejezve, hogy a népi demokráciával rendezendő viszony kérdésében a püspöki kar milyen állásfoglalásokat tesz; a másik rész, amit az államtól kívánna az egyház, az világosabban és konkrétebben van megfogalmazva és az egyház szempontjából jóval pozitívebb.

Rákosi: Nagyon kellemes látni, hogy az Urak folyton attól a gyanútól védekeznek, hogy nem kommunista ügynökök és nem adják el az egyházukat. Nekünk ilyen gyanúnk, sőt reményünk sem volt. Megértem ezt a praecambulomot, ez egy villámhárító, vagy mi. Számunkra az a fontos, hogy ez ne akadályozza azt, hogy megállapodásokat kössünk, amelynek összessége az állam és egyház viszonyában a köcsönös békét megteremtheti.

Az első látásra, ezeket az előterjesztéseket — amit itt végigolvastam — mind el lehet fogadni, nem is jelentenek valami különbséget a meglévő állapotokhoz képest, legalábbis a mi részünkről. Az első pontnál a végső formulázásban jobb volna pozitívebben kimondani, hogy „a népköztársaság elleni tevékenységet nem folytat”. Jobb a lengyel forma, amely pozitíven megmondja a dolgokat, nem az Alkotmányról, hanem a kormányról van szó. (...)

De egy kérdés van, amit meg kell mondani, hogy nem kielégítő a javaslat a szerzetesrendek kérdésében. Mi nem engedjük el a fülünk mellett Czapik egri érsek megjegyzését, hogy azért nőttek a szerzetesrendek számbelileg, mert nagyon megnőtt a vallásos érzület. Itt vannak egyéb dolgok is. Magyarországon a vallási érzületben nem volt hiány azelőtt sem. Azelőtt az iskolák egyházi kézben voltak.

Ha mi megegyezést kötünk akkor azt szeretném, hogy ez a megegyezés sima, tartós legyen és ennek vannak személyi biztosítékai is. Hozzám minden két hétben jönnek panaszok a harcias püspökök ellen, itt van például Badalik,¹ aki az élő fába is beleköt. Mi meg akarunk egyezni, nem törődünk vele, hogy sokat kötözködik. Az ilyen megegyezésnek vannak egyéni biztosításai is, utóvégre az emberek viszik az elvet is. Az első világháború után a szociális változások összehasonlíthatatlanul élesebbek voltak, a régi uralkodó osztály újra nyeregbe került, az akkori kormány is néhány püspököt leváltott. Emlékszem Mikesre, Battyányira.²

Czapik: Battyányit 1919-ben a csehek üzték ki.

Grósz: Mikes 1936-ig volt Szombathelyen, én vagyok az utóda.

Rákosi: Mi nem nagyon nyaggattuk ezt a kérdést, de nem közömbös nekünk, hogy a népi demokrácia ellenségei vagy a barátai vannak-e ilyen helyen, mindenki tudja, hogy egyik-másik püspök nagyon élesen exponálta magát. Most kaparták elő a rádióbeszédet 44-ből, ha a népbíróság ezt tudta volna, akkor most elég soknak baja lett volna. (...)

Itt egy ellentétes dialektikus fejlődés volt. Minden egyházban van egy hozzáalakulás a modern viszonyokhoz. A XVI. század közepén a katolikus egyház is — a reformáció hatására — megváltoztatta az agitációs módszereit. Modernizálni tudta a jezsuita rend az egyházat és ezzel megmentette jelentékeny részét. Jelenleg is, az utolsó években modernizálódás van. A kapitalizmus viszonyai között modernizálódik az egyház és ez szervezésében jelentkezik. Ennek politikai okai is vannak, mert egyrészt a szocializmus erősen fejlődik, az egyház

erősebbre fűzi a szövetséget a szocializmussal szembeni ellenséges erőkkel, államhatalommal. Ennek egyik eredménye, hogy Horthy alatt erősen támogatva volt a saját egyháza, és háromszorosára nőtt a szerzetesrendek száma és létszáma. Mindegyik megfelelő engedéllyel jött Magyarországra, mert szövetségest látott bennük. Nemcsak arról van szó, hogy a vallásos érzés erősödött, hanem a reakciós kormányzat teljes gőzzel támogatta őket. 1919—1944-ig Budapesten 32 új templomot építettek.

Czapik: Igen, mert 70 hiányzott.

Rákosi: Mindenesetre politikai szempontok játszottak közre. Nálunk az állam elmara-dottsága következtében — szemben a nyugati demokratikus államokkal — nem voltak ezek a kérdések rendezve, most rendezték, kiderült, hogy a tanítórendek többé nem tanítanak. Az apácarendek jelentékeny funkciója megszűnt, az állam vette át.³ Ez egy természetes fejlődés. Ennek folytán a szerzetesrendek jelentékeny része feleslegessé vált. A javaslat erre nem ad választ. Az egész megbeszélés lényegében ebből a kérdésből indult ki. Mi felvetettük, hogy a határok közelében ne legyenek szerzetesrendek. Az államreson megköveteli ezt és ezt végre is kell hajtani. Ez a kérdés nagyon sürgős, különösen a nyugati határon; de sürgős a többi népi demokráciák határán is.

Tehát elsősorban a határok mentén ne legyenek szerzetesrendek. Az újságokban nem hoztuk ki, hogy mit találtunk a kiürített rendházaknál, nagyon komoly agitációs anyag van ott.

Czapik: Ki tette oda?

Rákosi: Kár erről beszélni, tessék elképzelni, ha mi ilyet akarunk, akkor arzenálokat tettünk volna oda. Mi nem akarjuk kiélezni a helyzetet. Az elvett épületek kérdésében meg fogunk egyezni, mint a többi egyházakkal is megegyeztünk, általában az állam ebben a tekintetben nem lesz kicsinyes. A határ mentén ne legyenek szerzetesek, hanem lojális papok legyenek. Ne kelljen minden héten panaszt kapni, hogy a herczegszántói pap miket csinál. A határon ez egy érzékeny pont, speciális kérdés. De elsősorban a szerzeteseknek a határokról el kell menniük.

A másik dolog, hogy mi történjék velük, Önök azt javasolják, hogy akik kilépnek a rendből azok hazamennek. Nekünk óriási tanár és tanítóhiányunk van, mert a régi renddel szemben mi a népnevelés érdekében minden használható embert beállítottunk. Mi szívesen beállítunk állami tanárok és tanítók közé kilépett szerzeteseket és apácákat. Mi minden munkaképes embernek, aki otthagyja a szerzetesi rendet, munkát fogunk adni. Túlnyomó többségük igen jól használható, s ők maguk is boldogak lesznek ha taníthatnak, vagy ápolhatnak.

Amit Önök ajánlanak az nem hajtható végre. A globális szám, amiről szó van 11 vagy 12 000. Elképzelésünk az, hogy Önök redukálják a minimumra a szerzetesrendeket, mert ha ezt nem tudják megcsinálni, akkor az állam kénytelen maga rendet csinálni és az mindig fájdalmas, ha az illetékes megkérdezése nélkül történnek a dolgok. Ezért szeretnénk egyetértésben Önökkel megoldani. Le kell redukálni a szerzetesrendek számát. A legegyszerűbb volna, hogyha a Horthy által létrehozott szerzetesrendeket⁴ valami módon azonnal megszüntetnék. Egy csomó rend megszűnik, másik keletkezik, van egy állandó fluktuáció. Dél-Amerikában például megcsinálták azt, hogy egy éjszaka összeszedték a szerzeteseket és az apácákat, hajóba rakták őket és elvitték, nem úgy mint ahogy mi csináltuk, hogy legfeljebb a déli határról Dombóvárra vittük őket.

Mi azt szeretnénk, hogyha Önök belátnák, hogy ez így tovább nem maradhat és a segítségünkre lennének. Ezt feltétlenül meg kell oldani, mert különben az állam maga fog intézkedni és az úgy fog kinézni, hogy a pannonhalmi apátság 400 szobájába 800 embert

be fognak rakni. Mi segítünk, aki ki akar lépni, elhelyezzük őket, nem akarunk valami új vallásüldözést, de a helyzet az volt, hogy az egyház egy lépést sem tett felénk, a problémák jelentkeztek és az állam köteles rendet csinálni. Mégis csak helyesebb és okosabb egy intelligens papnak vagy apácának tanítani, mint sürolni egy paplakban vagy hímzéssel foglalkozni. Mi megadjuk nekik a lehetőséget, hogy ők a renden kívül nyugodtan folytassák azt a munkát, amit azelőtt csináltak. Különösen a pedagógusokra gondolok. Az egyházak és a szerzetesrendek képviselői próbáljanak konkrét megoldást kidolgozni, mégpedig ismétlem, hogy ez sürgős, különösen a nyugati határszélekről kell elvonni őket. A cseh határtól a jugoszláv határig, ez kb. 15 km.

Czapik: Onnan már elvitték őket.

Rákosi: Egy része ottmaradt. Arról van szó, hogy a felszabadult nép tódul az iskolákba, egyik évről a másikra a középiskolák száma 50%-kal emelkedik. Ez egy igen egészséges szimptóma. Szécsényire⁵ gondolok itt, aki azt mondta: „Elvész az én népem, mert tudomány nélkül való.” Most végre hozzáférnek a tudományhoz a munkások és parasztok, ha el tudjuk őket helyezni. Mivel az állam nem tudja 50%-kal felemelni az iskolaépületeket, elveszünk magánosoktól és elveszünk az egyháztól is. Ha megegyezésünk van, akkor a megegyezés alapján, anyagi elszámolás fejében. Az állam nem olyan szegény, 100 000 forint nem vágja a földhöz. Ezt megtettük a luteránusokkal és kálamistákkal is, évszázados intézményeket vettünk el. Megmagyaráztuk nekik, hogy ebbe bele kell nyugodni. Önöknek is bele kell nyugodni és sokkal szívesebben vennénk, ha ez a tárgyalás előzetes megegyezés alapján történne. Június 1-én lejárt a pénzügyi megegyezés, amit kötöttünk a katolikus egyházzal.⁶

Czapik: Nincs megegyezés, én személyesen voltam a miniszter úrnál háromszor, én vagyok a kiküldött bizottság elnöke. A miniszter úr azt mondta, hogy majd értesíteni fog.

Rákosi: Egyszer az egyik főpappal beszéltem, megmondtam neki, hogy ez a rengeteg épület, mint egy malomkő van az egyház nyakán, le fogja őket húzni. Azt mondta, hogy ebben nekem igazam van. Óriási épületek vannak kihasználatlanul. Itt is ha megegyezünk ugyanúgy, mint a másik két egyházzal, amit kér magának az egyház és a magáénak fog tekinteni, azt megtartja, a többit átvesszük. Egyetlen helyünk van még a mai viszonyok között, ahol nem normalizált helyzet van, ahol rendkívüli lépéseket kell tennünk. Mindenütt kártérítéssel, megegyezéssel dolgozunk. Itt is ha megegyezésre jutunk, akkor nem fog megtörténni, hogy este kopog a rendőrség és felszólítja őket, hogy hagyják el az épületet. Nekünk sem kényelmes ilyen módszerekhez folyamodni.

Javasolom, hogy mi folytassuk az eszmecserét, amennyiben az egyes pontok megtárgyalásra szorulóknak. A gyakorlati végrehajtás egy bizottság feladata. Az egyik pont, ami nem kielégítő, a szerzetesrendekre vonatkozik. Most, amikor a kultusz kénytelen volt lecsökkenteni a pedagógusok tanítási idejét, javasolták, adjunk ki egy külön nyilatkozatot, aki kilép a rendjétől és tanító akar lenni, azonnal beállítjuk. Én ezt nem akartam elfogadni, mert reméltem, hogy közben megegyezünk. Ha mi egy ilyen nyilatkozatot kiadnánk, nagyon sokan jelentkeznének, hiszen e nélkül is jelentkeznek. Mi egyelőre nem csináltunk semmit, mert nem akarjuk elrontani a dolgot, de nagyon nehéz várni, mert itt van a szeptember a nyakunkon. Nagyon örülnénk, hogyha Önök találnának valami megoldást. Azt a részét nem ismerem a dolognak, hogy hogyan lehet szerzetesrendeket megszüntetni. Ha azonban az Urak nem tudják megcsinálni, akkor az állam közbelép és mi megcsináljuk. Sokkal szívesebben csinálnánk azonban az Önök közbejárásával. Nem először hangoztatom, hogy a katolikus egyház történetében, amely kétezzer éves, sok olyan eset fordult elő, hogy nem fogadhatták el a javaslatot az állam részéről, de amikor az állam

karddal kettévágta a gordiusi csomót, akkor duzzogva bár, de a feta complé⁷ alapjára helyezkedtek. De ha Önök nem tudnak segíteni, akkor még egy operáció lesz, de akkor ne tessék azt venni, hogy ez egy ellenséges aktus, hanem a helyzetből való kijutásnak a módja.

Darvas: A szerzetesrendekkel kapcsolatban megjegyzem, hogy mi valóban iskolaépületek szempontjából nehéz helyzetben vagyunk. Jó néhány iskola van, ahol közös földél alatt vagyunk a kiürítés után is. Nekünk terjeszkedni kell, mert az iskolák nem tudják befogadni a diákokat. Barátságos megegyezésnél ezeket az épületrészeket kellő megállapodással és ellenszolgáltatás alapján adná át az egyház. Az egész olyan cél, amely nemcsak, hogy nem áll ellentétbe a katolikus egyház céljaival, hanem belevág abba.

Azt hiszem, hogy ebbe az egész megegyezési részbe és pontokba, amelyek negatívek és közös megegyezéssel pozitívvá formálható, feltétlenül benne kellene lenni egy olyan résznek, amely még a katolikus egyház részéről nem történt meg, hogy a népi demokrácia eddigi új vívmányait helyesli és elismeri. Ez a lengyel megegyezésben benne volt és ez nem olyan kérdés, amelybe a katolikus egyháznak nemet kellene mondani. Az egésznek a pozitív jelentőségét aláhúzná.

Czapik: Nagyon kérem — már a múltkor említettem — hogy a lengyel megegyezésre vonatkozó ismereteket méltóztassék kibővíteni és ne csak a saját be nem avatott embereiknek a mondását figyelembe venni. A lengyel megegyezés, tárgyi, formai és érvényességi szempontból nem egészen helyénvaló.

Tárgyi szempontból a lengyel megegyezés egészen más volt, amiről megegyezni lehetett, tárgyalni, alkudozni, hiszen, hogy többet ne említsek, katolikus egyetemről beszéltek az iskolák sorainak, a szabad hitoktatáson keresztül, a kötelező hitoktatáson keresztül. Mi semmit fel nem említettünk. A lengyel konkordátum egészen más, ott volt miben megegyeznie az egyháznak és a lengyel államnak. Itt más az előzmény és ott más az előzmény (...)

Méltóztatik említeni, hogy itt bizonyos szimbiózis van, amit nem lehet úgy tekinteni, mint nem létezőt. Vannak egyes pontok, ahol egyenest igénybe is kell venni. Ez így van, de hogy tudja az Elnök úr ezt az egyház és állam szétválasztásával megmagyarázni. Egyik oldalon szétválasztanak, a másik oldalon azt akarják, hogy kapcsolódjunk össze. Mégis mi szabjuk meg, ha szét vagyunk választva, hogy hol fogunk összekapcsolódni. Azok ne legyenek szellemileg, mert akkor tessék a dialektikus materializmust, az istentelenségeknek és tanoknak, akcióknak ügyét félretenni, eltüntetni, ami velünk nem egyezik. Hagyjuk ezt így, én nem bántom az Önök dialektikus materializmusát, aki azt elfogadja, arról megvan a véleményem. Azonban ezekben a dolgokban a másik oldalt is tessék kissé szabadon hagyni. (...)

A püspöki kinevezések módját méltóztatott burkoltan említeni, nemcsak püspöki, hanem papi kinevezésekről, hogy bizonyos tekintetben erre befolyásuk lenne. Itt is az állam és egyház szétválasztásáról beszélek. Ami a püspöki kinevezéseket illeti, az nem a mi, hanem a magyar állam és a római szentszék közötti ügy, oda tessék fordulni, mert a szentszék bennünket nem fog megkérdezni. Ezt az ügyet már többször rendezték. A magyar állam diplomáciai úton intézze el, ha ezt akarja.

A szerzetesrendek kérdésénél ne tessék elfelejteni, hogy én felhoztam, hogy a világ változott a szellemi és a katolikus gondolat és az Isten gondolat javára, sőt talán soha nem volt ilyen hatalmas maga a szívekben. Ennek az együttjárója a szerzeteseknek a növekedése és viszont a kellemetlen együttjárója a világi papság csökkenése, ami ha nem is számitalag csökkent, de aránylag nem növekedett a szükséglet szerint. Azután még egy dolog van, amelyet meg tetszett említeni, hogy modernizálódott, intenzívebbé lett, mind ehhez sokkal több ember kell. A szerzetesek szaporodása tehát nem jelent semmi mást, mint az étellel való számolást és annak logikus következményeinek megvalósulását.

Itt arról tetszett beszélni, hogy a szerzetesek és szerzetek számát redukáljuk és a határsáv mentén elvignyűk. Úgy tudom, hogy ez csak momentán szükség, mert, hogy a jövőben mi lesz, nem hiszem, hogy a demokratikus Magyar Köztársaság mindig ilyen viszonyban marad a szomszédaival. A határsávokra vonatkozóan nincs más helyzet, mint tudomásul venni az állam intézkedését, amelynek honvédelmi okok állanak a háta mögött, ezt tudomásul kell venni és nem lehet okoskodni. Amikor ott nem lesz már veszély, akkor nyugodtan lehet majd erről beszélni, mert azt felállítani, hogy az egyik szerzetes különb és megbízhatóbb, mint a másik, azt nem lehet.

Ezt a kérdést kéri kikapcsolni, mert furcsa lenne ha erről tárgyalnánk. Ez nem a mi érdekünk. Nézzék Uraim, mi katolikusok vagyunk szívvel lélekkel, de szívvel lélekkel magyarok is vagyunk, amikor némelykor fáj valami hazánkkal szemben, akkor sem akarunk ráütni, nem akarunk neki gyalázatot. Ha most elkezdenénk erről tárgyalni és az kikerül, ez a magyar államra és a demokratikus köztársaságra nem előnyös. Csak úgy lehet ezt megcsinálni, hogy a jelen körülmények között, momentán szükségletek szerint, szerzetesek ott nem tartózkodnak, amikor a momentán szükségletnek vége lesz, akkor beszélhetünk róla.

Ami a szerzetesek számát illeti, Önök redukciót kívánnak. Én erre vonatkozólag nem nyilatkozok, hogy ez szükséges vagy nem szükséges. Minden redukciónál a legtermészetesebb a természetszerű kiválás halálozás útján. Itt pedig az élen áll az öregek és betegek sorsa, erre vonatkozólag tettem propozíciót. Tessék ezeket a rendi központokhoz kiengedni. Ezzel a szerzetesek számát 15–20%-kal már redukálni lehet.

Sík: Feltéve, ha kimennek és elfogadják őket.

Czapik: Az már a mi kötelességünk, hogy ezt keresztül vigyük, hogy elfogadják őket, nem a magyar államé. Ezek nem csinálnak semmi bajt, örülnek ha élhetnek és meghalhatnak és nem lesz további olyan zavaruk, amelyekben eddig részük volt.

A kilépést méltóztatott említeni. Ezek önálló emberek, az egyházban szabadság van, nem mondhatjuk mi nekik, hogy lépjenek ki, legyen meggyőződve Elnök úr, ha ezek ki akartak volna lépni, már régen kiléptek volna. Ezeknél csak a halál a kilépés. Ha ki is lépnek, akkor is feloldozhatnak beteget és ha miséznek, az mise.

Ezek nem akarnak kilépni, papok, apácák akarnak maradni, ezt nem veheti el tőlük a magyar állam azzal, hogyha azt mondja, hogy csak így alkalmazunk téged.

Ha az Urak kötik magukat az alkalmazáshoz, a tanításban való alkalmazás csak bizonyos előfeltételekkel lehetséges, és veszélyes. Ez nem jó Önöknek, és miközöttünk állandó súrlódás lenne. Nincs objektív elbírálásra lehetőség ebben az időben, amikor annyira fel vannak ajzva az idegek, gondolkodások. Ha Elnök úr ragaszkodik, hogy ezeket szeretné behozni, igaza van, ezek nagyszerűen alkalmazhatók a demokratikus iskolákban profán tárgyakra, előfeltétel azonban az, hogy ezektől semmiféle ideológiai akciót nem kívánnak, mert pap és apáca erre nem vállalkozhat. Ateizmus, darwinizmus tanítását ezektől kívánni nem lehet. Nem kötelezhetők semmiféle propagandára az egyház ellen, nem kötelezhetők, hogy szemináriumba járjanak és ott kénytelenek legyenek végighallgatni azt, amit mi rádióban végighallgatunk. Ezek erre nem fognak vállalkozni. Ami azonban a betegápolást illeti, nincs annak semmi nehézsége, hogy oda ne menjenek, de semmiféle ideológiai kötelezettséget nem vállalnak. Ami a többi alkalmazást illeti, abban szabad emberek legyenek. Az apácák közül mi átveszünk egy bizonyos mennyiséget a lelkipásztorkodásba és az egyházi életbe, a többieknek tessék megengedni, hogy szerzetházaiban maradjanak. A szerzetestanárok mindegyike felszentelt pap, éppúgy teológiát tanultak, mint akár-melyikünk. Nagyon sokan vannak közülük, akiknek több diplomájuk van. Ezeket miért ne alkalmazhatnánk a gyakorlati lelkipásztorkodásban, amikor szükségünk van rá. 20%-ot

átveszünk gyakorlati lelkipásztorkodásra. Az apácákat tessék rámbízni, hogy hová alkalmazzuk, plébánián irodában, vagy a háztartás vezetésében, kántor legyen, éneket tanítson, tessék annyi szabadságot adni, hogy megtehesse. Így 40–50 százalékát a szerzetesek elhelyezési módjánál megoldunk intern, egyházi alkalmazásban. A többi pedig hát miért ne mehetne haza a szüleihez és a többiek miért ne maradhatnának meg. Ha valaki ezt az életet óhajtja, tessék megadni neki a lehetőséget, hogy szenvedjen vagy nélkülözzön, elég keserves élet ez.

A szerzetesrendekre nem mondhatja, hogy nem pozitív, nem komoly. Ami a részleteket illeti a többi részletkérdésekbe is belemegyünk és akkor komoly tárgyalást, komoly segítséget kérek. Nem azt, hogy kaptam 31 000 forintot és egy becsületes, jó mosolyt. Akiknek visszaadták a ruháit, azoknak csak a rongyait adták vissza.

Veres: Több teherautón vitték a rakományt.

Czapik: De több száz teherautóval vették el, egyetlen pokrócot, párnát nem adtak vissza. Követelték az írást tőlük, hogy mindent visszakaptak, alá is írták. Nem úgy van ám minden egészen, ahogy az államtitkár úr gondolja, az Ön alantasai nem úgy csinálják.

Grösz: A szerzetesek redukciója nem a mi hatáskörünkbe tartozik, ehhez nincs jogunk. Szerzetet eltörölni, bár csak részletesen is, az apostoli szentszék törölhet csak el.

Rákosi: A szerzetesrendekre vonatkozó magyarázat nem megnyugtató és nem kielégítő. Minden szerzetes felszentelt pap⁸, tehát teljesen mindegy, hogy tanít-e vagy a plébánián dolgozik. De ha valaki 10–15 éven keresztül tanár volt és ezt tartotta élethivatásának, akkor ez egy nagy törés. Ami az idoelgőiai kötelezettség vállalását illeti, itt nagy meglepetésemre úgy tekinti Czapik, hogy nálunk mindenki, aki állami szolgálatban van, az egyúttal párttagítator féle. Ismerek egy-két paptanárt, aki most is tanít, tessék megkérdezni tőlük, hogy felkértük-e a darwinizmus vagy a materializmus propagálására, vagy magyarázatára. Ez soha eszünkbe se jutott. Csak az végezheti ezt, akinek ez a meggyőződése.

Ami az apácák, gyakorlati lelkipásztorokhoz való beállítását illeti, első látásra ez a világ legvegyszerűbb dolga, de gyakorlatban úgy néz ki, ahol van egy falu 2000 lakossal és a lelkész és káplán jól ellátták a dolgokat, ez a szám most megszorodik, ami a falu nyugalmi állapotát megváltoztatja. Nem abból lesznek konfliktusok, hogy a paptanárt tanít az iskolákban, mert az elvégzi a maga munkáját és alkalmas arra, hogy tanítson, mert a darwinizmus nálunk nem külön tantárgy, viszont kémia, természetrajzot nyugodtan eltaníthat. Ilyen konfliktusok akkor lesznek, ha feltűnnek az apácakántorok és az apáca papgazdasszonyok.

Czapik: Ha kórházi alkalmazásba küldik az apácákat, akkor nincs nehézség.

Rákosi: Az államilag alkalmazott apácák fizetését a főnöknőknek fizettük annakidején ki, amíg nem voltak emiatt panaszok, hogy anyagilag is fogják őket. Mi nem agitáltunk a mellett, hogy hagyják el a rendjeiket. A legjobb az, hogy ha az illetők a saját szakmájukban dolgoznának, minden egyéb megoldás több konfliktust idézne elő.

A szerzetesrendekkel kapcsolatban emlékszem, hogy Franciaországban 1905–1906-ban feloszlatták a rendeket.⁹ Ha az Urak úgy gondolják, hogy ezen a téren semmit nem tehetnek, mi rámehetünk a szerzetesrendekre általános vagy részleges felosztatására államhatalommal. Az európai közvélemény bennünket nem nagyon izgat (...)

Czapik: Tessék hagyni megoldani a kérdést, ne tessék előírni, hogy az apácákat kántoroknak, gazdasszonyoknak nem alkalmazhatom.

Rákosi: Az Önök véleménye, hogy az öregeket küldjük ki, bár nekünk nagyon rossz tapasztalataink vannak, mondjuk erről lehet szó. Egy részük kilép a rendből, különösen ha mi erre rámegyünk igen jelentékeny eredményeket érünk el.

Czapik: Nincs rá szükség, mi magunk is megcsináljuk, nálunk szabadság van.

Rákosi: A szabadság kissé feltételes, mert ugyanakkor pap marad, ha ki is lépett. Ebbe nem szölok bele. Ez mind nem oldja meg az alapkérdést. A demokrácia nem fog habozni, hogy megoldja ezt a kérdést, de mi azt szeretnénk, ha megegyezés alapján tudnánk elintézni. Nagyon furcsán nézne ki a lapokban, hogy egyrészt megjelenik, hogy tárgyalunk, másrészt, hogy fel van sorolva, hogy ezeket a rendeket feloszlattuk. Akkor jobb lett volna először feloszlítani és utána leülni tárgyalni.

Czapik: Akkor nem ültünk volna le tárgyalni.

Rákosi: Mi azt hittük, hogy az egyház vezetői ebben a tekintetben valami járható utat fognak keresni. Mi rámehetünk arra is, hogy az állam tekintélyével, eszközeivel kezdjük egy ilyen redukálókúrát, fogyókúrát, de az nagyon nehéz és kellemetlen állandóan ostromolni ezeket a szerzetesrendek, hogy minél kevesebb maradjon. Ez a legrosszabb út, azt szeretnénk ha valami megegyezés jönne létre. Az nem kiút, hogy a paptanárokat elküldjük káplánnak, vagy falusi papnak. Ők mint kisebbik rosszat el fogják ezt fogadni.

Javasolom, hogy a püspök urak és a szerzetesrendek képviselői gondolkozzanak. Valóban megrontaná elég hosszú időre ennek a kérdésnek az elintézését, ha az állam kénytelen volna egyszerű feloszlattással és a vagyonuk elvételével a kérdést megoldani, ezért kértünk valami közvetítő megoldást az Uraktól, mert nagyobb szakértők ezen a téren, mint mi vagyunk. A másik egyházakkal is voltak hasonló kérdések és meg tudtuk találni a megoldást, talán az Urak törjék a fejüket, hogy mégis mit lehet csinálni. A szerzetesrendek vándorolnak is. Franciaországban, amikor betiltották a szerzetesrendek életét, rengetegen kivándoroltak. Sopronban egész városnegyedét vásároltak fel és különböző francia rendek jöttek oda. Emlékszem rá, elég nagy port vert fel, a Parlamentben is szóvá tették.

Amit mi itt, mint közvetítő javaslatot felvetünk, az nem valami novum, mert volt rá az elmúlt évek történetében precedens. Amit Czapik mondott az lényegében a jelenlegi helyzet folytatása, annyiban, hogy az öregeket betegeket elvitték, 20–30%-a a szerzeteseknek és apácáknak kimenne különböző egyházi funkciókba. Rendben van. De ez nem változtat azon, hogy 50–70 szerzetesrend változatlanul megmaradna, a maga szervezeteiben és a kérdés legfeljebb maximum 50%-ra redukálva, de változatlanul megvolna. Eltekintve attól, hogy a 30%-nak a kiküldése a lelkészkezdő papsághoz a jelenlegi viszonyokhoz képest 100%-os emelkedést jelent. Úgy tudom 3700 katolikus pap van.

Grósz: A szerzetesrendek mi nem törölhetjük el.

Czapik: De lehet átszervezni és átállítani őket.

Grósz: Ha a magyar kormány megengedné, hogy a szerzetesek elmenjenek, akkor nem volna probléma.

Rákosi: Most élesen kifejlődött frontok vannak és mi a kiengedett apáccákkal, szerzetesekkel az ellenség frontját erősítjük. Azok az orsolyák, akik Sopronba jöttek, abból nem következett az, hogy utána frontot csinálnak Franciaországgal szemben. Jelenleg az a helyzet, hogy XY kiszökik, vagy kiengedjük külföldre, utána elkezd üzengetni a New York-i rádión keresztül, mint újabban a Mihajlovsics.¹⁰ Az állam szempontjából nem jelentene veszteséget az 5000 ember kiengedése, de a kvalifikált embereket nem nagyon szívesen engedem ki, mert mindenkire szükség van, de ha nem volnának ilyen politikai szempontok, akkor nagyon szívesen kiengednénk.

Grósz: Valami emberséges megoldási módot kell találni.

Czapik: Hogy a szerzetesrendek megnőttek, az nem jelent semmit, nézze meg a kultuszminiszter a kebelében lévő személyzet számát az is megháromszorozódott. Ha a szerzetesrendek nem létezhetnek, akkor mi a másik pontokban sem tárgyalhatunk, mert az egyház szabadsága a szerzeteseknek a létezési jogával összefüggő és elválaszthatatlan. (...)

Egy olyan megegyezés nem lehet, amelynek lényege az, hogy felszámolja a szerzeteseket.

Az Urak arra akarnak kényszeríteni, hogy mi viszont kényszerítsük a szerzeteseket, hogy elmenjenek Önökhöz tanároknak. Mi a lelkiismereti szabadság alapján arra se kényszerítjük őket, hogy hozzánk jöjjenek.

Darvas: Mi örömmel vennénk az ő munkájukat, mert igen kitűnő tanárok vannak közöttük.

Czapik: Az egyházi iskolákat és tanárokat lepocsondiázták.

Darvas: Kitűnő tanárok vannak közöttük és nekünk a jelenlegi helyzetben komoly hiányaink vannak tanárokbán.

Czapik: Miért nem maradhat az szerzetes, miért kell kilépnie. Ha az iskolából kimegy, hogy mi történik vele, rendezett államban ezt nem kérdezik. Ha hazamegy és felveszi reverendáját, mint Amerikában, nagyon sok helyütt reggel imádkozik, misét mond, utána leteszi a reverendáját és elmegy tanítani.

Rákosi: Kiderül, hogy nem lehet redukálni a meglévő 70 rendet, erre feltétlenül szükség van, mert az anyaszentegyház Magyarországon csak ennyivel dolgozhat.

Czapik: Mi nem tudunk felosztatni rendeket. De átszervezési lehetőség van. Ezt bízzák ránk, majd mi elintézzük ezt, ez belső ügy, nem külső. Az Urak célja, hogy a 11 000 szerzetes helyett csak 4000 legyen. Azoknak az embereknek az ügyét, akik nem Önöket, hanem bennünket akarnak meghallgatni, akik nem az állam, hanem az egyház kebelében akarnak élni, azoknak ügyét mégis csak jobban tudjuk mi intézni. Majd mi a törvényes lehetőségek között elintézzük. És ne tessék előírni, hogy azok csak taníthassanak. Ha ők mást akarnak csinálni és mellette pap akar maradni, azt lehessen. És ha valaki át akar jönni vidéki papnak és lelkipásztorkodni, azt tessék rájuk bízni. (...)

Tessék belemenni abba a kormány részéről, hogy a rendek külföldre menjenek ki.

Rákosi: Hová mennek?

Czapik: Ne tessék vele törődni, ha a zsidók el tudnak menni Izraelbe, akkor ezek el fognak menni Nigériába.

Rákosi: Ezt nem fogják Rómában megváltoztatni?

Czapik: Hogyha kimehetnek, akkor nem.

Rákosi: A földrajzi távolság is szerepet játszik itt. Én olvastam Mihajlovics levelét, amit elküldött Mindszentynek¹¹ és elmondta, hogy hányféle terv volt vele, Jugoszláviába, itt és Rómában akarták, hogy kémkedjen. Fel volt az összes variáció sorolva. Itt is van államreson, intelligens, a magyar viszonyokat ismerő emberek ezreit juttatnánk az ellenség kezébe. Hogy áll máma a helyzet? Gyanútlan embereket kiengedünk nyugatra és akkor ott igyekeznek őket beszervezni. Van egy esetem egy püspökkel, kiengedtük egy nyugati országba, visszajött. 6–8 hét múlva kezembe jutott egy jelentés, hogy 3–4 egyházi férfi megrohanta, hogy hogy lehet a kommunisták zsoldjában. Rendszerint azzal végződik, hogy a fejmosások láthatóan hatást gyakorolnak rá és másképp megy haza, mint ahogy kiment.¹²

Ha mi kieresztjük őket, egy részük akarva nem akarva az ellenség aktív katonája lesz, a másik egész életére boldogtalan lesz. Én magam voltam külföldön, vezető kommunista voltam, de tudom, hogy mit jelent. Ennek dacára mi ezt megnézzük, de megmondom, hogy majdnem ekvivalens¹³ a feloszlattással.

Grósz: Ha a szerzetesrendeket feloszlattják, ezekkel is kell valamit csinálni.

Rákosi: A tanítórendek igen jelentékeny részével külön békét tudnánk kötni, ha egyenként megagítva rámennénk az emberekre.

Schrotti: A legnagyobb részük csak kitart mellettünk.

Rákosi: Önök ezt jobban ismerik, de én is ismerem az életet, mi nem akarjuk, hogy ilyen guerilla módon egyenként odamenjenek megkísérteni vagy megagítani őket. Ilyen tömegroham a tanító szerzetesek ellen, hogy hagyják ott a rendet és jöjjenek át az államhoz, ilyen központosítva nem volt.

Azt hiszem mára elég volna a gondolatok kölcsönös kicseréléséből. Egy kérdés, a nyugaton lévő szerzetesek kérdése, Önök azt mondják, hogy ez egy állami kérdés, de viszont ha nem történik valami közreműködés, ha nem is megegyezés, akkor kénytelen a belügyminisztérium megint azt a kellemetlen feladatot magára venni, hogy egy-egy este kopogtat azon a 15 km-en, hogy szedjék össze a holmijukat és menjenek ide vagy oda.

Czapik: Ez nem szükséges, tessék megmondani, hogy melyik az a 15 km. Ha megvan hogy hol és milyen zárdákról van szó, akkor mi gondoskodunk, hogy kiürítsük. A belügyminisztérium adja az autókat.

Rákosi: A holnapi napon tárgyalják meg.

Czapik: Legyen arra is felhatalmazás, hogy akik családi körben akarnak elhelyezkedni, azok visszamehessenek családjukhoz.

Rákosi: Amennyiben kilép a rendből, el van engedve. Azt viszont nem lehet, hogy hazamegy a szüleihez és továbbra is apáca ruhában él.

Czapik: Ha valaki elhagyja a rendet, annak közvetlen velejárója, hogy a szerzetesi ruhát le kell vennie.

Rákosi: Ebben megegyezünk és hogyha a vallás- és közoktatásügyi miniszter egyetért, akkor mához egy hétre itt találkozunk.

(Folytatását a következő számunkban közöljük)

Jegyzetek

1. Badalik Bertalan domonkosrendi szerzetes, majd tartományfőnök. 1949–1965 veszprémi megyéspüspök, 1957-től internálva. — 2. Gróf Mikes János szombathelyi megyéspüspök 1911–1936 között. Ekkor részint politikai, részint gazdasági konfliktusok miatt lemondott, és a pápa címzetes érsekké nevezte ki. 1945-ben halt meg. A másik, helyesen Batthyány Vilmos gróf 1911-től 1920-ig volt nyitrai megyéspüspök. 1919-ben Magyarországra menekült. 1920-ban a Szentszék lemondatta, c. érsekként halt meg 1923-ban. — 3. Rákosi okfejtése a totális állam funkciójáról igazolja a sekrestyébe szorítás szándékát. A statisztikát lásd: *Gergely Jenő: A katolikus egyház Magyarországon*. Bp. 1985. melléklete. — 4. Pongyola fogalmazás. Nyilván arról van szó, hogy a Horthy-korszakban betelepült, vagy itthon keletkezett rendek felszámolását javasolta elsőként. — 5. Sic! A nem nagy műveltségűről áruklódó jegyzőkönyvíró konzekvensen fonetikusán írta a számára idegen szavakat. — 6. Az egyházi birtokok kárpótlás nélküli kisajátítása után az állam 1945-ben, majd azt követően évente ideiglenes megálapodást kötött a katolikus egyházzal a főként személyi kiadásokat, a kongruát (a lelkészek fizetéskiegészítését) fedező költségvetési segély folyósítására. Ezt azonban bármikor felmondhatta, vagy nem köthetett újat. — 7. fait accompli: befejezett tény, megmásíthatatlan helyzet. — 8. Rákosi „nem jól készült”. Vannak fel nem szentelt, de fogadalmakat letevő szerzetesek is (a fráterek, világi testvérek). — 9. A francia egyházpolitikával kapcsolatos értesülései nem pontosak. 1901-ben törvénnyel törölték el a jóvá nem hagyott szerzetesrendeket, majd 1904-ben laicizálták az iskolákat, és megtiltották ott a szerzeteseknek a tanítást. 1904-ben felmondták a konkordátumot és megszakították a diplomáciai kapcsolatot a Szentszékkel. 1905-ben fogadták el az úgynevezett szeparációs törvényt, amely a kor legradikálisabb ilyen jogalkotási aktusa volt. Lásd *Szántó Konrád: A katolikus egyház története II. köt.* Bp. 1985. 482. old. — 10. Mihalovics Zsigmond esztergomi protonotarius kanonokról, az Actio Catholica volt országos igazgatójáról van szó, aki letartóztatása elől 1948 nyarán nyugatra szökött. Rákosi és a kor kedvelt fogása volt az „ellenség” befeketítésére a korábbi nevek felemlítése (pl. Mindszenty-Pehm), amit mindkét oldal művelt éppen Rákosiék eredeti nevét is felemlítve. — 11. A Mindszenty-perben fontos szerepet kaptak Mihalovics „kémkedésre buzdító” levelei, amelyek egy részét a rendőrség megszerezte. Az itt említett szerepel „A Mindszenty bűnügy okmányai”, Bp. 1949. úgynevezett Sárga Könyv 60–61. oldalai közötti mellékletben. — 12. Rákosi szerint aki emigrál, az azért teszi, mert már beszervezett kém volt; aki külföldön tartózkodik vagy oda utazik, azt pedig beszervezik. Aki a rendszer ellenfele, az ab ovo az ellenség ügynöke. — 13. ekvivalens: azonos, egyenlő értékű.